

**СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ
ТЕРМІНОЛОГІЇ ПІДМОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ
СТАНДАРТИЗОВАНИХ ТЕКСТІВ КОРПОРАЦІЇ GOOGLE)**

Олександр БОНДАРЕНКО (Кіровоград, Україна)

Статтю присвячено встановленню особливостей структурних моделей англійських та українських ІТ-термінів стандартизованих текстів корпорації Google: з'ясуванню способів передавання структури англійських ІТ-термінів українською мовою.

Ключові слова: підмова, ІТ-термінологія, структурна модель

The article deals with English and Ukrainian IT-terminology selected from Google corporation standardized texts. The structure models and their rendering specificity is analyzed.

Keywords: sublanguage, IT terminology, structural model.

Розвиток новітніх технологій, упровадження досягнень науково-технічного прогресу у різні сфери суспільного життя, виникнення сучасних інформаційних мереж зумовлюють появу відповідних терміносистем, однією з яких є терміносистема інформаційних технологій. В українській мові ця система перебуває на стадії становлення і тому потребує ретельних наукових розвідок. Статтю присвячено дослідженню структурних особливостей термінології підмови інформаційних технологій (далі – ІТ-термінології) сучасних англійської та української мов на матеріалі паралельних стандартизованих текстів корпорації Google.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного наукового опису структурних особливостей терміносистеми галузі інформаційних технологій, вироблення цілісних уявлень про структурні особливості аналізованої лексики у досліджуваних мовах, формування та функціонування ІТ-термінології як важливої частини лексичної підсистеми.

Мета дослідження полягає в тому, щоб системно представити англійську та українську ІТ-термінологію, з'ясувати структурні особливості термінів сфери інформаційних технологій у досліджуваних мовах, що зумовлює необхідність виконання наступних практичних завдань: виділення корпусу термінологічних одиниць із паралельних стандартизованих текстів корпорації Google; встановлення особливостей структурних моделей англійських та українських ІТ-термінів; з'ясування способів передавання структури англійських ІТ-термінів українською мовою.

Об'єктом нашого дослідження виступають 441 англійські терміни галузі інформаційних технологій та їх українські відповідники, відібрані зі стандартизованих паралельних текстів корпорації Google. **Предметом** наукового аналізу роботи слугують структурні особливості ІТ-термінів досліджуваних мов та специфіка їх перекладу.

Мета та завдання дослідження визначили вибір таких **методів**, як структурний, метод суцільної вибірки, описовий метод, а також елементи статистичного аналізу та зіставного методу.

В результаті статистичного аналізу з'ясувалось, що 54,8% досліджуваних англійських термінів галузі ІТ, відібраних із стандартизованих паралельних текстів корпорації Google, складають прості, похідні та складні, іншими словами цілісно оформлені. На першому етапі структурно-зіставного аналізу було побудовано відносні структурні моделі простих термінологічних одиниць. Спочатку подано структурну модель англійського терміна, а далі – модель терміна-українського відповідника. Наприклад, англійському терміну-іменнику (N) може відповідати той же український термін-іменник (N) або ж сполучення прикметника з іменником (Adj + N).

Структурно-зіставний аналіз відповідності простих, похідних та складних термінів галузі інформаційних технологій довів досить високій ступінь подібності структур. Результати статистичного підрахунку наведено в Таблиці 1.

Перших три типи англійських одноосновних термінів (56%, 22,8% та 7,2%) зовсім не змінюють свою структуру при перекладі. Ці типи структурної відповідності морфологічно схожих моделей термінів в МО та МП виражаються формулами $N \rightarrow N$, $V/N \rightarrow V$ та $Adj \rightarrow Adj$ відповідно. Їх можна віднести до „морфологічних інтернаціоналізмів” [9].

Таблиця 1 Структурні особливості перекладу простих, похідних та складних ІТ-термінів

Структурна модель англійського терміна	Структурна модель українського терміна	Кількість перекладів за даною схемою	Приклади
N	N	148 (56%)	<i>firewall</i> – <i>брандмауер</i> , <i>interface</i> – <i>інтерфейс</i>
N/V	V	60 (22,8%)	<i>flag</i> – <i>позначати</i> , <i>index</i> – <i>індексувати</i>

N	Adj + N	15 (5,7%)	<i>desktop</i> – робочий стіл, <i>hardware</i> – апаратне забезпечення
N	N + N	5 (1,9%)	<i>troubleshooting</i> – усунення неполадок
N	V + N	3 (1,4%)	<i>access</i> – отримувати доступ, <i>bookmark</i> – робити закладку
Adj	Adj	19 (7,2%)	<i>bulk</i> – масовий, <i>encrypted</i> – зашифрований
Adv	Adv	2 (0,8%)	<i>Back</i> – Назад, <i>Next</i> – Далі
Adv	V	1 (0,4%)	<i>forward</i> – переслати
V	Adj	1 (0,4%)	<i>submit</i> – готово
N	Word combination	10 (3,8%)	<i>e-mail</i> – надсилати електронною поштою; <i>plugin</i> – модуль, що підключається

У термінології сфери інформаційних технологій похідні та складні терміни зустрічаються дуже часто і є найпродуктивнішим словотворчим типом. Як показало дослідження, до третього типу (Adj → Adj) належать в основному прості та похідні ІТ-терміни: *idle* – неактивний, *academic* – академічний, *encrypted* – зашифрований. При передачі на українську мову такий термін виражається прикметником (рідше – дієприкметником).

Розглянувши інші моделі перекладу англійських термінологічних одиниць на українську мову, ми виявили певну різницю. Так, наприклад, термін мови оригіналу (далі – МО), виражений іменником, можна передати на українську мову або сполученням двох слів-іменників (N → N + N), сполученням прикметника з іменником (N → Adj + N) чи дієслова з іменником (N → V + N). У мові перекладу (далі – МП) вони позначатимуть одне поняття. Це стосується не лише перекладу термінів, виражених іменниками, а й тих, які виражені іншими частинами мови – прикметником, дієсловом та ін (V → Adj; Adv → V; Adv → Adv).

Розглянемо та проаналізуємо англійські та українські відносні моделі термінологічних словосполучень (далі – ТСС) аби встановити причини того, чому і коли те чи інше поняття сфери ІТ виражається граматично однаково в МО та в МП, а в яких – по-різному. В сфері нашого дослідження ТСС галузі ІТ аналізованих текстів Google становлять 40% від загальної кількості аналізованих термінологічних одиниць. За деякими даними, переважання термінологічних словосполучень свідчить про певну сформованість терміносистеми галузі інформаційних технологій в цілому [5].

В основі дослідження термінів-словосполучень лежить аналіз за їх безпосередніми складниками, суть якого полягає у вирахуванні вихідного ТСС та у визначенні послідовності приєднання до нього інших елементів. Як правило, вихідним є двохелементний субстантивний термін-словосполучення, який характеризується тіснішими структурно-семантичними відносинами. Більша частина ТСС (143 із 172) – двохелементні.

В Таблиці 2 розміщені найбільш поширені ТСС сфери інформаційних технологій. Проте існує велика кількість англійських ІТ-термінів, які утворюються за різними моделями (з прийменниками чи без). Терміни, утворені таким способом є поодинокими винятками. Однак різноманіття таких конструкцій призводить до низької продуктивності кожної окремої структурної моделі. Саме тому ми не розглядали їх переклади, проте вони ввійшли до загальної кількості ІТ-ТСС.

Таблиця 2 Продуктивність англійських ТСС сфери ІТ на матеріалі текстів Google

Структурні моделі англійських термінів-словосполучень	Абсолютна кількість термінів-слово-сполучень	Кількість термінів-словосполучень, % від загальної кількості термінів	Приклади
N + N	105	61	<i>domainextension</i>

N + N + N	10	5,8	<i>GoogleBookSearch</i>
N prep N	5	2,9	<i>Termsofservice</i>
N + Adj (N) + Adj	2	1,2	<i>Google Advertising Professional</i>
N + Adj + N	1	0,6	<i>Google Advertising Program</i>
N + N (prep) N	3	1,85	<i>GoogleToolbarforEnterprise</i>
N + N prep	1	0,6	<i>search history for</i>
prep N (prep)	2	1,2	<i>by Google</i>
Adj + N	19	11	<i>cached link</i>
Adj + Adj	1	0,6	<i>lastupdated</i>
Adj + N + N	2	1,2	<i>PersonalizedGoogleHomepage</i>
Adv + Adj + N	1	0,6	<i>Frequently Asked Questions</i>
Adv prep Adj	1	0,6	<i>back to top</i>
V + N	3	1,85	<i>to return results</i>
V prep	6	3,55	<i>provided by</i>
V + Adv	1	0,6	<i>to return only</i>
V + N prep	1	0,6	<i>to send email to</i>
V + Pron	2	1,2	<i>contact us</i>
V + Adj	3	1,85	<i>to feel free</i>
Adv + N	2	1,2	<i>more info</i>

Структурно-зіставний аналіз перекладу ТСС сфери ІТна матеріалі стандартизованих текстів корпорації Google показав, що, на відміну від перекладу простих, похідних та складних ІТ-термінів, ступінь подібності структур ТСС при перекладі не дуже схожий.

Як і в англійській автомобільній терміносистемі, найпродуктивнішою виявилася модель N + N [4: 19].

Таблиця 3 Статистичні дані відносно передавання ТСС, утворених за моделлю N + N

Структурна модель англійського ТСС	Структурна модель відповідних українських ТСС	Кількість перекладів за даною схемою, %	Приклад
N + N	N + N	65,7	<i>userinterface – інтерфейс користувача</i>
N + N	Adj + N (+ N)	14,3	<i>networksettings – мережеві налаштування</i>
N + N	N + Adj + N	1,9	<i>loginemail – адреса електронної пошти</i>
N + N	N	10,5	<i>checkbox – прапорець</i>
N + N	Nprep Adj (N) + N	1,9	<i>contentpage – сторінка в тематичній мережі</i>
N + N	N prep N	3,8	<i>excerptpage – сторінка з цитатою</i>
N + N	N+ N + N	1,9	<i>GoogleToolbar – Панель інструментів Google</i>

Як показують дані Таблиці 3, при інваріантному плані вмісту термінів-еквівалентів сфери ІТ українська та англійська мови виражають його різними граматичними способами. В плані міжсистемного ізоморфізму є важливим той факт, що зі 105 варіантів перекладів термінів, утворених за цією моделлю, в 65,7 % структура зовсім не змінилась.

В 65,7 % випадках ТСС МО та відповідні їм ТСС в МП мають однакове граматичне вираження, тобто структура терміна не змінюється в перекладі.

Лише в деяких випадках в тексті перекладу спостерігається лінійне відтворення вихідних терміноелементів (Рис. 1):

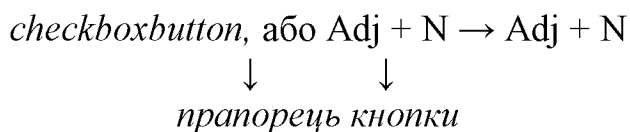

Рис. 1

Лексичний зміст вихідних ТСС відтворюється в МП, як правило, нелінійно (Рис. 2):

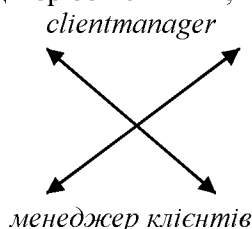

Рис. 2

Переклад супроводжувався перегрупуванням лексичних компонентів або трансформацією пермутації. У зв'язку з цим А.Д. Швейцер відмічає: "...Саме по собі об'єднання тих чи інших семантичних компонентів в межах окремих слів чи навіть значень слова представляє собою більш чи менш випадковий факт, який визначається специфікою тієї чи іншої мови" і відносить до цього випадку відоме математичне правило: "Від зміни місць доданків сума не змінюється" [10: 97].

У деяких варіантах трансформацій мають місце переклади зі збільшенням кількості елементів ТСС в МП (*contentpage* – сторінка в тематичній мережі). Назвемо таке явище розширенням ТСС (80%). В інших випадках кількість елементів ТСС в перекладі менше ніж в оригіналі (*radiobutton* – перемикач, *webforgery* – фальсифікація), тут має місце компресія ТСС (20%). У випадках розширення та компресії ТСС "... очевидно прослідковуються процеси додавання чи опущення семантичних компонентів, які можна втілити в розширення чи редукцію термінологічних словосполучень" [11: 65]. В англійських ТСС, внаслідок аналітичності англійської мови, тенденція до імплікації виражена більше ніж в українських. Тому в англо-українських перекладах термінології ми частіше зустрічаємо розширення ТСС в МП і додавання семантичних компонентів: *GoogleToolbar* – Панель інструментів Google. При компресії, як правило, опускається семантично менш значимий елемент ТСС: *checkboxbutton* – прапорець. Переважання семантичної значимості на противагу синтаксичній функції можна вважати закономірністю [8: 44-57].

Структурно-зіставні формули $N + N \rightarrow N$ та $N + N \rightarrow \text{Adj} + N (+ N)$ є також досить популярними граматичними моделями перекладу даної конструкції (10,5% та 14,3% відповідно). В усіх розглянутих нами випадках моделі $N + N \rightarrow \text{Adj} + N$ лексичний зміст передавався в МП лінійним шляхом, тобто граматичній трансформації в прикметник підлягав перший іменник конструкції $N + N$.

Розглянемо структурні відповідності, які виникають при перекладі ТСС, утворених за моделлю $\text{Adj} + N$. Це модель атрибутивного словосполучення "в найчистішому його вигляді" [1: 4]. Модель $\text{Adj} + N$ є найпродуктивнішою в різних терміносистемах, наприклад, лінгвістиці [6], фізіотерапії [7] тощо.

У лінгвістичній літературі помітним є той факт, що в межах спеціальних підмов атрибутивні ТСС відрізняються найбільшою стійкістю. Означення тут виступають в якості компонентів ТСС, які уточнюють зміст; вони виокремлюють поняття, виражене ядерним іменником, за додатковою ознакою. В терміносистемах підмов науки продуктивними є відносні прикметники, які за семантикою співвідносяться з дієсловами та іменниками [2]. Використання прикметників з „предметним” значенням сприяє уточненню змісту терміна, змістової диференціації ТСС і в той же час їх семантичної конденсації. Результати статистичного дослідження структурних варіантів перекладів ТСС, утворених за моделлю $\text{Adj} + N$, наведені в Таблиці 4.

Таблиця 4 Особливості перекладу та продуктивність ТСС, утворених за моделлю Adj + N

Структурна модель англійського ТСС	Структурна модель відповідних українських ТСС	Кількість перекладів за даною схемою, %	Приклад
Adj + N	Adj + N	84,2	<i>drop-down list – спадний список</i>
Adj + N	Adj + Adj + N	15,8	<i>personalizedhomepage – персональна домашня сторінка</i>

У деяких випадках відбулося розширення (15,8 %) терміна при відтворенні його форми в МП.

У досліджуваній нами терміносистемі значну групу складають ТСС, що мають у своєму складі дієслово (16 випадків, що становить 9,65 % від загальної кількості термінів).

У всіх випадках перекладу ТСС, що мають у своєму складі дієслово, лексичний зміст відтворюється лінійно.

Аналізуючи граматичні трансформації ТСС при перекладі, ми наголошували на явищі відносного розширення термінів, зумовленого не лише різницями систем МО та МП, але і загальною тенденцією до подовження тексту при перекладі, необхідністю приросту інформації в МП. В деяких випадках довжина ТСС збільшувалась внаслідок розкладання „склеєної форми” на компоненти, інакше кажучи, внаслідок заміни слова словосполученням.

В таблицях та тексті наводились дані про розширення ТСС у 72 випадках перекладу, у 80% співвіднесених ТСС (*personalizedHome – Персональна домашня сторінка*). Тенденція до збільшення довжини тексту при перекладі є закономірністю перекладу [3: 60]. Цій тенденції протистоїть тенденція до скорочення частини терміна при перекладі. Компресія ТСС спостерігається в 20% випадках перекладу.

Таким чином, ступінь подібності структур англійського та українського простих та похідних ІТ-термінів дуже високий (N → N, 56%; N/V → V, 22,8%; Adj → Adj, 7,2%), отже ці терміни зовсім не змінили свою структуру при перекладі на українську мову. Інші моделі (N → Wordcombination; N → Adj + N та ін.) дещо відрізняються – ІТ-терміни зберегли свою структуру в МП).

Дослідження ТСС галузі інформаційних технологій (40%) показало, що продуктивними моделями англійських ІТ-ТСС є N + N (61%), Adj + N (11%), Vprep (3,55%). Найпродуктивнішою серед усіх моделей (65,7%) є модель N + N. У 65,7% випадків ТСС МО та відповідні їм ТСС в МП мають однакове граматичне вираження, тобто структура терміна не змінюється в перекладі. Лексичний зміст ТСС відтворюється в МП, як правило, лінійно, однак, є випадки і нелінійного його відтворення в МП.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бархударов Л.С. Уровни языковой иерархии и перевод // Тетради переводчика, М., 1969, №6. – С. 149-157.
2. Бобринева Л.И. Активные процессы образования словосочетаний в системе физической терминологии русского и английского языков (субстативные словосочетания): Автореф. дис. ...канд. филол. наук. – Минск, 1978.
3. Гиндин Ю.Г. Проблема лишних слов при переводе научного и технического текста на английский язык // 3-й семинар по вопросам теории и практики перевода научной и технической лит-ры: Тез. докл. – М. – 1970.
4. Павлова О.И. Лексемные и фраземные средства терминологической номинации (на материале английской автомобильной терминосистемы): Автореф. дис. ...канд. филол. наук. К., 1985. – 19 с.
5. Письмиченко А.Н. Способы образования и перевод технических терминов в процессе развития терминотерминосистемы // Теория и практика перевода. – К., 1983. Вып. 9. – С. 30-38.
6. Сейфи Г.С. Вопросы сопоставительного исследования составных лингвистических терминов русского и английского языков: Автореф. дис. канд. филол. наук. Л., 1979. – С. 7.
7. Толикина Е.И. Синонимы или дубликаты / Е.И. Толикина // Исследование по русской терминологии. – М.: Наука, 1971. – С. 78-85.
8. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (К основам сопоставительного терминоведения). – Львов, „Вища школа”, 1988 – 155 с.

9. Циткіна Ф.А. До питання про перекладність // Мовознавство. – 1979. – №5. – С. 64-69.
10. Швейцер А.Д. Возможна ли общая теория перевода // Тетради переводчика. – М. – 1970. – №7. – С. 44-57.
11. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. – М.: „ВоенноеиздательствоМинистерстваОбороны”, 1973. – 280 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Бондаренко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія та практика перекладу, локалізація, термінознавство, лексична семантика.